

התלמודי בדבר שלושה דברים המרחיבים דעתו של אדם, אשה נאה, דירה נאה וכלים נאים. "שולחן דולטה ירוק" הוא היפוכו של זה, כלומר, סמל להימורים, קונו ולחיים בהמיים חילוניים, "סעודה לאחר האחרונה" היא הסעודה שלאחר סעודתו האחרונה של ישו, כלומר כבר מחוץ לעולם הדתי ולכן אין בה גם "שיירים לנרבות". ושבו, "לחם הפנים" אשר במקדש, שאינו מקדש עוד.

עד כאן סמלים מוכרים פחות או יותר. אבל מה שעורר את פליאתי היה הביטוי "כפיית עכו"ם" שלא ידעתי פשרו וחיבה אותי עיון במקורו, במעמקי מסכת גיטין בתלמוד. מדובר בסוגיית מה שקרוי "גט מעושה", שבו מחייבים גבר ליתן גט לאשתו (מסיבות שונות) אפילו כשאינו רוצה. אולם מכיוון שגט חייבים "ליתן מרצון", הרי "כופין אותו עד שיאמר רצה אני". לצורך כפייה זו, באלמות ממש, מכות וחבטות, מותר להזדקק לעכו"ם (עובדי כוכבים ומזלות) כלומר לגוי בריא שיפליא מכותיו ביהודי. מכאן הביטוי "כפיית עכו"ם" לגט שניתן בכפייה והוצא לפועל בידי גוי. (הפרשה לא מסתיימת כאן, אבל די לנו בה לצורך עניינינו). ראובן פורת עושה כאן, אפוא, שימוש במושג המוכר למעטים בלבד בציבור החילוני (העלולים אולי לחשוב שעכו"ם הוא מיץ של סכו"ם), כדי לתאר לנו באופן מוצפן מציאות מורכבת: הדובר בשיר עורך לפנינו שולחן, אבל לא שולחן משפחתי כהלכה לפי דיני "שולחן ערוך", אלא אולי, אפילו "שולחן הפוך" (בתלמוד "הפכה עליו שולחן" - הוא ביטוי לאשה הכופה על בעלה יחסי מיץ אנאליים). השימוש בביטוי "כפיית עכו"ם" מעיד שהשינוי באורח חיינו של הדובר, ממקודש למחולק ואולי גם מחולל, איננו לגמרי לרצונו החופשי. לא פלא שהדובר חש צורך, בסופו של השיר, בוודאי, אבל בהיעדר וידוי דתי ("לחם הפנים אינו מקדש עוד"), זהו וידוי אילם, "שתיקות מפוארות של וידוי". בכל זאת, הוידוי הוא בן שתי שורות קצרות, וגם הוא (כמו בדוגמאות למעלה), וידוי מקודד:

אין בי מה שצריך
יש בי כל השאר.

מה פשר הוידוי הזה. מהו "מה שצריך"? ומהו "כל השאר"? אם להמשיך באותו מישור פרשני (של "כפיית עכו"ם"), "מה שצריך" הוא להאמין (העיקר הראשון מ"ג העיקרים של הרמב"ם), וזה מה שאין בו (אמונה). ואילו "כל השאר" מצויים, כביכול, במדרגה נמוכה יותר. או אם לנקוט דימוי אחר על פי אותה השקפת עולם: "מה שצריך" הוא לקיים את המצווה הראשונה שהיא "פרו ורבו ומלאו את הארץ". מצוות יישובו של

עולם כדברי ישעיהו: "לא לתהוה בראה, לשבת יצרה". "כל השאר" הן "התהוה" של הנאות העולם. אם להרחיב מעט את המבט, אומר: שירים לא מעטים בספר עוסקים באהבת גברים. למשל השיר 'עטיפה כסופה'. 'הסדין נאסף אל בין הירכיים/ חורץ את תלם התשוקה / איברך הזקוד נוגע-לא-נוגע/ בסדין? בבשר?' השיר 'עשרים אלף רגל מעל דטרויט' אחריו, עוסק ב"כתובה": "עשרים אלף רגל מעל דטרויט/ כתובתי נחתמה בלא איוריה" ("כתובה מאוירת", שוב לפי המסורת, היא כתובה מפוארת). הכתובה

הנוכרת בבית הראשון עדיין איננה מאוירת. אנו מבינים כי התהליך נמשך "שנתיים או שלוש" והוא מסתיים רק בשורה האחרונה בבית האחרון: "בשיקו השלמתי את איורי הכתובה". משמע, זה היה תהליך לא פשוט...

טירוף הדרוש, לדעתי, לכל יצירת אמנות גדולה. במבט כולל על ספרה, אני סבור ששני הצירים המרכזיים שלו הם שני הסיפורים הארוכים שנסקרו למעלה, שעניינם, כאמור, האמנות עצמה. הראשון מתאפיין בקווים מופשטים, מפות, שרטוטים, תוכניות בנייה, וחלום סדרתי המניע את המספר. הסיפור השני הוא כולו ריאליזם עשיר, עמוק, מורכב, אנושי, משעשע. אינני יודע אם זו היתה כוונת המחברת, אבל מבחינת החוויה הספרותית כקורא, דומני שהריאליזם המשתגע של רפין מנצח כאן בגדול. גם אם אין זו בהכרח פְּרָא־רִוּצ'ִי סְטָבָה, "נבואה" על עתיד האמנות, נראה לי כי מה שמשתמע ממנו הוא שהריאליזם (או המימוזיס, כמקובל להגדיר בתולדות האמנות), עוד לא אמר את מילתו האחרונה. כשראיתי כאמור את התמונה של רפין על עטיפת ספרו של בסינסקי, חשתי כי רפין מצליח לבטא כאן דברים ששום מצלמה לא תצלח להם. ומעבר לשאלת הזרמים באמנות (מופשט מול ריאליזם וכו'), הסיפור הזה מחזיר אל מרכז הבמה את דמותו של הגאון האמנותי, שנדחה כמדומני לשוליים, ואולי הגיע הזמן לחזור אליו.

עלעולים

ספרי שירה רבים רואים אור כל העת. רבים מהם טובים ויפים. אי-אפשר להקיף את כולם, רק לעלעל בהם. לכן ארלה מהם, מעת לעת, כמה אבנים טובות וחוקא מאלה שאינם זוכים לאור הזרקורים.

*
כתיבתו של ראובן פורת - **כים הזה אין לי סכר** (ספרי עתון 77, 2014) - היא אינטליגנטית לעילא והדבר בא לידי ביטוי בהיותה מקודדת ומוצפנת (ולא חשופה ומוחצנת). הדברים מנוסחים תמיד בדרך עקיפה ומרומזת, למשל: "כשאתה מבקש/ אני מביך/ שחסרתי" (עמ' 126). ניסוח אליפטי לתשוקה ולידידות. או: "הלא ידעתם/ שסימטריה/ היא פחד" (עמ' 129). ניסוח התובע פענח: מדוע פחד? אולי משום

שבסימטריה שניים, או יותר, מאיימים זה על זה בכוחות שקולים? בנוסף לכך זו גם כתיבה מלומדת המפתיעה לעתים במונחים שהיא עושה בהם שימוש. למשל בשיר הבא.

שולחן ערוך

אני עורך את השלחן בכפיית עכו"ם
כלים ממדקים, מסמכים לנגד עיני,
שלחן דולטה מרפר בלבד ירק
וסעודה לאחר האחרונה. אין
שירים לנרבות.

לחם הפנים אינו מקדש עוד
במקומו שתיקות מפוארות של וידוי
שאין בי מה שצריך
יש בי כל השאר.

שיר עשיר בסמלים יהודיים, נוצריים, חילוניים. "שולחן ערוך" מעבר לפשט שלו, הוא ספר ההלכות של יוסף קארו המשמש עד היום מדיין לחיים יהודיים בכל בית אורתודוקסי. "כלים ממדקים" רומז למאמר

שירים על
ארץ הנגב

ההבטחה שב'גרילה תרבות'

בנובמבר 2007 התקיים אירוע הקראת השירה הראשון של קבוצת 'גרילה תרבות'. מלצריות 'קופי טו גו', שפועל בכניסה לאוניברסיטת תל אביב, פתחו במאבק נגד הנהלת בית הקפה, מאבק שכלל התאגדות המלצריות דרך 'כוח לעובדים' ודרישה לקבלת תנאי העסקה הוגנים. הנהלת בית הקפה סירבה לתנאים והעובדות פתחו בשביתה, שגררה ניסיון לפטר חלק מהן. המהלך - שהיה שביתה המלצרים הראשונה בישראל - הסתיים בהצלחה ומרבית דרישות המלצריות התקבלו. קשה לחשוב על הרבה מקומות סטריאוטיפיים יותר לקיום אירוע שירה מאשר בית קפה באוניברסיטת תל אביב, אך אותו אירוע בסוף שנת 2007 היה פתיחה לשישה-עשר אירועי הקראת שירה, שהאחרון בהם - במרץ 2011 - התקיים בשדרות ומטרתו היתה הבעת תמיכה במאבק העובדים הסוציאליים בתנאי העסקתם. בשנים אלו התקיימו אירועי גרילה תרבות שכללו הפגנה נגד גירוש ילדיהם של עובדים זרים, התנגדות לפינוי כפר אל-עראקיב, נגד גזר ההפרדה באבו-דיס, תמיכה בעובדי מפעל אקרשטיין בירוחם, מחאה נגד ההתיישבות היהודית בשייח' ג'ראח והפגנה מול בנק ישראל בקריאה להעלאת שכר המינימום. גם במהלך "מחאת האוהלים" - פעלה קבוצת גרילה תרבות בכמה אירועים. בשנות פעילותה הוציאה לאור כמה אסופות שירה - שהאחרונה בהן היא **שירת האוהלים** בעקבות מחאת קיץ 2011. אירועי המחאה של גרילה תרבות יחסו בעיקר אל הצד השמאלי של המפה הפוליטית. גם כשמשוררים שהזדהו כאנשי ימין השתתפו באירועים, היו אלו האירועים "החברתיים" שארגנו חברי הקבוצה. אבל טעות תהיה להתייחס אל גרילה תרבות רק כאל עוד גורם פוליטי שמאלי או קבוצת משוררי שמאל. גרילה תרבות היתה ניסיון לשינוי עומק בחברה הישראלית - בעולם השירה וגם בעולם הפוליטי. במונן זה, גם פעולות הקבוצה המתוננות או אלה שאירעו תחת קונצנוזוס רחב היו חלק מתפיסת עולם רדיקלית למדי. מתי שמואלוף, מיוזמי הקבוצה, אמר בריאיון לתוכנית 'שירת מחאה' (שהנחיתי יחד עם שלומי בן-עטר באוגוסט 2010): "אנחנו מביאים את השירים כהתנגדות למציאות שקורות בשטח. אנחנו מוציאים את השירה מהמקומות השבעים והבטוחים שלה בין משכנות שאננים לבית ביאליק ובדוקים מה קורה לשירה כשהיא הופכת לאירוע של סולידריות עם מאבקים חברתיים".

לאחר מחאת קיץ 2011 התקיימו אירועים אירועים בודדים בלבד של גרילה תרבות, מעטים השתתפו ונעדרו מהם הברק, ההדר התקשורת והעניין שקדמו למחאה. כמה מן האירועים שתוכננו אף בוטלו. כך שלמעשה לאחר קיץ 2011 גרילה תרבות, במתכונת שבה הוקמה, חדלה להתקיים. לכן, אף שהקבוצה לא פורקה רשמית, ולכאורה עדיין קיימת, אפשר לדבר עליה בזמן עבר. למעשה הפכה גרילה תרבות להוצאת ספרים, שהוציאה לאור את ספרה של עדי קיסר **שחור על גבי שחור**. אך אי-אפשר ליצור קשר ישיר בין הקבוצה להוצאה. הן משום שלא כל חברי הקבוצה המקורית (והגמישה למדי) קשורים בהוצאה, והן משום שחברי הקבוצה המקורית של גרילה תרבות הקימו עוד הוצאות ספרים - למשל 'מעין' או 'דעב'. גרילה תרבות התנהלה אחרת מגורמים אחרים בעולם השירה. ללא יד מכוונת ברורה, ללא עורך הקובע מה ייכנס לאירועים ומה לא. חלק ממשנתפי האירועים היו ידועים מראש, אך לא משום שנבחרו אלא

הקורא הישראלי לנוף הארץ המדבר. לא אתחיל למנותם כאן כי צר המקום. אציין רק אחד ששבה את לבי: השיר 'ברוך לנחל צין', מאת תלמה דינשטיין. הנה הבית השלישי החותם אותו:

לפתע, בירידה הגדולה, נפערת דממה. מדבר.
לע בקוץ, אלפי גרמי סלעים חרוקי שנים.
בקצה השקע הטקטוני פתול חוות בודדים.
צל צריך מסגף מצטנף לרגליו של ריח לחם בחלב.
רק מעבר לסף חוזר הקול -
אדם מדבר לפרה, ברכות.

מלבד התיאור היפה והמדויק של נוף המדבר (המשתוף לרבים משירי האסופה) מתבלטת שורה ייחודית: "בקצה השקע הטקטוני פתול חוות בודדים". העין החדה של המשוררת קולטת כמו במשקפת שדה "חווה בודדים" ו"צריך מסוגף", ו"ריח לחם בחלב". ובמיקרופון רגיש היא שומעת ממרחק "אדם מדבר לפרה, ברכות".

לא שמעתי קודם את שמה של תלמה דינשטיין. כשבדקתי מצאתי כי כבר פרסמה שני ספרי שירה, **טקסים אישיים** בספריית פועלים (2000) ו**אוד חתול** באבן חושן (2005), אך טרם קראתיים. ועוד פרט שצד את עיני (המעיד על טוב טעמה), השיר מוקדש לר' בליי משהו הרדה בזיכרוני. כלום אין זה המשורר האמריקאי רוברט בליי (Robert Bly) יליד 1926? אכן כן! נזכרתי שבמדורי משנת 2008 כתבתי על ספרו **אנשים כמונו** שתורגם בידי משה דוד הופיע בהוצאת קשב לשירה. מתברר שגם תלמה דינשטיין תרגמה כמה משיריו. ברשימה ההיא כתבתי עליו בין השאר: "במבחר הזה אהבתי במיוחד את שירי מינסוטה שלו. לכאורה שירי נוף פשוטים, אבל כמה אמנות גדולה התבוננות עמוקה משוקעת בהם. תמיד קינאתי במשוררים האמריקאים הגדולים, היודעים לתאר את הנוף הכפרי העירוני של ארצם". לסיום הבאתי שם שיר קצר אחד בשלמותו, 'ברכת'. הנה הוא:

ברכת / רוברט בליי

שֶׁלֶג קָל יָרַד.
פְּסִי מְכוּנִית פְּהִים מְגִיחִים וְנָעִים מְתוֹךְ הַחֶשֶׁכָּה.
אֲנִי לוֹטֵשׁ אֶת מַבְטִי אֶל חֶלֶן הַרְכֶּכֶת הַמְּסַמֵּן בְּאֶבֶן
קָדָה.
הַתְּעוֹרְרָתִי בְּמִיּוֹלָה, מוֹנְטָנָה, מְאֹשֶׁר לְגַמְרִי.

מאנגלית: משה דוד